

СТАНОВИЩЕ

Гергана Димитрова «Асоциация за свободен театър»^{*}

По тема на Съвета по духовност, култура и национална идентичност
„Основи на Националната стратегия за култура на България“

ПЕТ ПРИОРИТЕТА НА ЦЯЛОСТНАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ

1. Изграждане, развитие и възпитаване на аудитории и **стимулиране на потреблението на културни продукти** с висока художествена стойност у населението. Гарантиране правото на обществен достъп до разнообразни форми на изкуството и културата на всеки гражданин на страната.
2. Подкрепа за създаване и разпространение на **български художествени произведения и български автори**. Подкрепа на изследвания в областта и регистриране и архивиране на реализираните културни продукти и услуги и тяхното въздействие.
3. Създаване на **система от източници за извънбюджетно финансиране** на изкуствата и културата и подкрепа развитието и стабилизирането на **неправителствения сектор в областта**.
4. Стимулиране на **иновативността** и развитието и популяризирането на съвременни форми на изкуството и засилване на **международния диалог**.
5. Създаване на **мотивиращо и плуралистично пространство за действие на различни по статут субекти на културна дейност**, които да получават публична финансова подкрепа, за да може да се развива и поддържа културното разнообразие релевантно на нуждите на съвременното общество и то да бъде равностоен и интегриран партньор в международното си присъствие. **Осъвременяване на начина на управление и дейност на държавните културни институти** чрез стимулиране на диалога с неправителствения сектор в областта на културата и изкуствата.

СЕКТОР "ТЕАТЪР"

---

^{*} В определението „свободен театър“ асоциацията влага следния смисъл: Форма на професионално некомерсиално практикуване на театър с изследователска насока. Той цели разширяване на понятието за театър, включва в себе си съвременния танц и пърформанс, развива нови сценични форми, често изпробва индивидуално избрани методи на работа с екипа и експериментира с основните си компоненти (живо присъствие, текст, музика, визуална среда, технически средства). Свободният театър е основан на екипния принцип на работа – съмишленици се обединяват в екип, за да разработят конкретна идея, да изследват даден проблем или явление. В свободния театър се развиват гъвкави артистични, организационни, административни и управленчески модели на работа с максимална ефективност. Свободната сцена е неотменна част от европейския театрален контекст и има значителен дял при дефиниране на лицето на съвременната изпълнителска сцена наред с националните държавни, общински и частни театри. В това становище свободната изпълнителска сцена присъства в т.нар. „неправителствен сектор“

Защо театралната дейност е обект на обществена подкрепа и на добре премислена културна политика:

1. Всички цивилизованите общества подкрепят високото художествено качество и съхраняват културната памет, развиват у гражданите си **вкус към изкуството и културата, за да подобрят качествено общността и обществения живот.** За българското общество театърът е бил и е същностна част от изкуствата и културата.
2. Театърът е **важен образователен и възпитателен инструмент**, особено за децата и младите хора. Именно чрез театралния синтез на изкуствата, творчески актове на литературата, изобразителното, музикалното и другите изкуства, а напоследък и с помощта на новите технологии, достигат до най-широк кръг зрители.
3. Театърът е **важен социален инструмент**. Той е част от качеството на живот на отделния гражданин, а също и средство за комуникация, окуражаване и интеграция на социални групи в неравностойно положение (хора с увреждания, в изолация, неграмотни и др.).
4. Театърът е **силен инструмент за икономическо развитие**. Театралната дейност, подобно на всяка друга икономическа дейност, създава работни места за много професии - артистични, технически, административни, обслужващи и др. Тази дейност предполага и стимулиране на закупуването на материали, а атрактивността на театъра като изкуство подпомага развитието на културния туризъм в града и региона.

Публичната подкрепа за театър в България като процент от държавния бюджет в момента е чувствително по-ниска от държавната подкрепа на всички останали страни в Европейския съюз. Тя трябва да бъде увеличена, като особено спешна е подкрепата на неправителствения сектор оставен до момента без реална държавна подкрепа. Това е най-иновативния сегмент от настоящата театрална дейност, в който се изявяват младите професионалисти, в който се развиват нови идеи, стилове, изразни средства и форми, съвременни гъвкави и ефикасни организационни структури. Именно този изследователски тип театър привлича най-силно вниманието на международните специалисти и би могъл да допринесе за излизане от дългогодишната изолация и успешното популяризиране на българските съвременни изпълнителски изкуства в бъдеще. Особено внимание трябва да се отдели на развитието съвременния танц и интердисциплинарините изпълнителски форми в България – области, в които се налага бърза компенсация на изоставането, за да може страната ни да се включи в межкултурния европейски обмен.

СЪСТОЯНИЕ НА СЕКТОРА: Публичната подкрепа за театрална дейност в България е мотивирана както от исконния просвещенски мотив, че театърът допринася за образоваността на народа и формирането на културната идентичност, така и от избора на България да бъде член на ЕС. Във всяка европейска страна сценичните изкуства са обект на активна културна политика и разнообразно по форми подпомагане. Размерът и механизмите за публична подкрепа варират в зависимост от местното и/или националното законодателство, но като цяло отличителна черта на културните политики в Европа е: насърчаване на културното потребление чрез надграждането на пазарния резултат и стимулиране на високо художествено качество, образователна или социална ефективност, достъп до разнообразен културен продукт на всички граждани и повишаване качеството на живот, активно участие в межкултурния диалог.

Анализът на театралната ситуация в България за последните три години показва:

- съвременното лице на театъра в България се определя все повече и от инициативи, подети извън държавно подпомаганя репертоарен театър. Тези усилия обаче не срещат адекватна подкрепа от досега провежданата културна политика. Съществува **явна неравнопоставеност спрямо публичното субсидиране между държавно-общинските институти и неправителствения сектор** (по-малко от 1% от общата субсидия за театър през последните пет години). Липса на условия за създаване, изработване и разпространение на независима продукция;
- **централизация** на по-голямата част от театралния живот, вкл. и на неинституционалните инициативи в София, където се намират повечето държавни и общински театри и повечето артисти на свободна практика. При липсата на специални и системни усилия за разпространение на театралната продукция, голяма част от жителите на страната остават без реален достъп до качествен театрален продукт;
- **проблем при настоящето разпределението на публичните средства за театър** е: 1) **дисбаланс между оценката на критерия „количество зрители“ и оценката за качеството** на предлагания продукт, което често води до пренебрегване на качеството; 2) **пълното изключване на неправителствения сектор** от методиката за финансиране;
- **театралната инфраструктура** в голямата си част е амортизирана и технологично остаряла, което има пряко отношение към качеството на театралния продукт, към условията за труд и безопасност на работещите в театралните сгради и на зрителите;
- **слаб международен обмен** в сектора като цяло, с малки изключения;
- проблемен **социален статус** на творците на свободна практика (недобре уредени социални права);
- **липсата на единен информационен регистър** за театралната дейност в България затруднява анализа на функционирането на този сектор, както и оценката на провежданите в него културни политики.
- остаряла, неефективна и преобладаващо **неадекватна на съвременното административна система и служители в държавните културни структури.**
- **засилено мигриране на качествени млади професионалисти от сектора**, поради лоши условия за работа и ниско заплащане.

ВИЗИЯ ЗА СТРАТЕГИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР „ТЕАТЪР“

В периода до 2020г. година българският театър ще се развива като съчетание от добри традиционни практики и нови механизми на функциониране и финансиране. Целта е **да се създаде мотивиращо и плуралистично пространство за действие** на различни по статут субекти на театрална дейност, които да получават публична финансова подкрепа, за да може българският театър да предложи **културното разнообразие релевантно на нуждите на съвременното общество и да бъде равностоен и интегриран партньор в международното си присъствие.** Активно включване на младите професионалисти.

Държавната политика в областта на театъра ще се насочи към стимулиране дейността на различни по статут творчески формации, на разнообразие от естетики и стилове, като основните профилни идентификации са следните:

- **С НАЦИОНАЛЕН ХАРАКТЕР** – Тук се включват публичните институти за поддържането и развитието на българска театрална култура, за разработването

на нова българска драматургия и развитието на националния театрален език, както и националните рефлексии върху световни театрални явления

- С ОБРАЗОВАТЕЛЕН ХАРАКТЕР – този театрален сегмент е предназначен да се занимава основно с деца, подрастващи и юноши. Същевременно той влиза в интеракция и с групи в неравностойно положение, приобщава нови публики, въвлича нови познавачи на изкуството, допринася за общото съвременно културно равнище на бъдещите активни поколения
- „ВИСОКА КУЛТУРА” – задълбочава обмена на ценности, развива доказали своя принос изследвания, позволява преживяването на изкуството като висша ценност, развиваща духа
- НОВИ ФОРМИ – новаторски изследвания в различни насоки на театралното изкуство с цел постоянен живителен поток на тази форма на изкуството
- С РАЗВЛЕКАТЕЛЕН ХАРАКТЕР – различни по статут творчески субекти, които поддържат ролята на театъра като социален отдушник, задоволяват нуждата на широката публика от развлечение и социално общуване

Основните принципи на държавната културна политика в сферата на театъра ще бъдат:

1. Държавата да е „на една ръка разстояние” от субектите на театрална дейност;
2. Равнопоставеност на театралните субекти, независимо от юридическия им статут, при кандидатстване и/или получаване на публична подкрепа;
3. Стабилизиране и развитие на неправителствения сектор от организации, занимаващи се с театрално изкуство в София и страната и поощряване на иновативността и интердисциплинарността в сектора.
4. Баланс между интересите на творците и тези на зрителите. Поддържане на стабилна театрална мрежа, осигуряваща достъп до качествен и разнообразен театрален продукт на максимален брой български граждани;
5. Право на достъп на всеки български данъкоплатец до разнообразен театрален продукт; разработване на система от регламентации и поощрения на културните оператори за широко разпространение на театрално изкуство;
6. Стимулиране на хоризонтални връзки между „култура” и „образование”; „култура” и „социално включване”.
7. Холистична визия за бъдещото развитие на театъра в България: от театралното образование, през театралната продукция, до опазването на театралната памет. Неотменна част от тази визия е изучаването на театралното изкуство като свободно

избираем предмет, указан в програмите на Министерството на образованието, младежта и науката.

8. Изграждане на взаимовръзки между субектите в театралната мрежа, създаване на система от регламентации и поощрения за стимулиране на активното сътрудничество и мобилност между държавни и неправителствени формации.

9. Насърчаване на международното сътрудничество в областта на театъра с институции и творци от ЕС, региона и традиционно свързани с българския театър нации и страни и други;

ГЛАВНА ЦЕЛ в развитието на театралния процес през периода ще бъде **постигането на плуралистичен театрален контекст**, отличаващ се с **високо художествено качество, видово/жанрово разнообразие и иновативност** на театралното изкуство, съизмеримо с водещите европейски практики. Стимулиране потреблението на културни и театрални продукти.

Стратегическите цели за развитието на театъра/ приоритети:

- Постигане на **многообразие от културни оператори** (репертоарни театри, продуциращи организации, програмиращи сцени, свободни трупи, организационно-посредници) и устойчиво развитие на театрална дейност чрез стабилизиране на най-перспективните репертоарни театри и чрез адекватна публична подкрепа за неправителствения сектор.
- **Стабилизиране и развитие дейността на неправителствения сектор чрез осигуряване на ефективно и регулярно финансиране и достъп до театралната инфраструктура** за създаване и разпространение на театрални продукти.
- **Оптимизиране на театралната мрежа в страната**, изработване на система от регламентации и поощрения за **стимулиране на мобилността** на театралните спектакли и достигането на театралното изкуство до възможно най-много населени места и зрители;
- Включване на българските трупи и творци в съществуващите театрални мрежи на европейско и световно равнище, **стимулиране на копродукциите и съвместните инициативи с театрални оператори и творци от други страни**, създаване и устойчиво развитие на места и събития за художествен и културен обмен между българския и световния театър;
- Увеличаване на обема и качеството на **образователния и социално насочен театър** във всичките му превъплъщения и разработване на нови аудитории;
- адекватно регламентиране на **социалния статут на творците на свободна практика**.

ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ:

1. Спешно създаване на **ефективен финансов календар**, който да осигури и регулира редовна проектна, дългосрочна и структурна подкрепа за **неправителствения сектор** от организации, занимаващи се с театрално изкуство. От 2013г. се въвежда минимален дял за тяхната подкрепа в размер на 10% от общия бюджет за театър или не по-малко от 2,2 млн. лева годишно.
2. **Усъвършенстване на сега действащата Методика за финансиране на държавните театри**, като неин предмет става и финансирането на неправителствения театрален

сектор. Поставената цел е, **в бъдещия си коригиран вариант Методиката да действа най-късно до 2014 година, като от 2015 година се премине изцяло към проектно - програмно финансиране**, чрез което да се разпределя процент от държавния бюджет за подпомагане на културата, респективно за театралната дейност.

3. Продължаване работата по **създаване на Закон за сценичните изкуства** с участието на граждански организации и независими експерти, който да гарантира следването на приетата културна стратегия независимо от политическата власт и анализа и оценката на провежданата културна политика.

4. Ремонтване и технологично **обновяване на съществуващата материална база**, както и инвестиции за **създаване на нови и мултифункционални сценични и репетиционни пространства**.

5. Логистично и финансово подпомагане на продължаващото през целия живот **образование за театралните професионалисти и на образователните инициативи за изграждането на нови публики**.

6. Провеждане на мащабни анкетни проучвания за **картографиране на театралните потребности и зрителските ресурси в страната**. Събирането на **единна и стандартизирана база-данни** за цялата театрална дейност в национален мащаб.

7. Дигитализиране и архивиране на фактите и документите, пазещи театралната памет на българското общество.

8. Съвместно с Министерство на труда и социалната грижа преосмисляне **статута на твореца на свободна практика** в социалната и здравната системи и съобразяване на неговите социално, здравно и пенсионно осигуряване със спецификата на неговата дейност и заетост.

Действия за постигане на целите: На макрониво основните проблеми на публичната подкрепа за театъра в България се свеждат до хроничния недостиг на финансови средства, до липсата на ясни приоритети и до невъзможността за се излезе от досегашната логика да се субсидират структури, а не дейности. Конкретни стъпки за решаването на тези проблеми в Стратегия 2020 са:

Финансови инструменти:

- Поемане на ангажимент от законодателната и изпълнителна власт в страната за **ежегодно нарастване на процента, който държавният бюджет отделя за подпомагане на култура, респективно за театрално изкуство**. През 2020 в абсолютна стойност той трябва да нарасне поне два пъти спрямо стойността през 2012 година;

- създаване на набор от програми за конкурсно **подпомагане цялостното развитие на неправителствения сектор, които да стартират през 2013г.** с финансиране в размер 10% от общия бюджет за театър или не по-малко от 2,2млн. лв. годишно.

- **Законово регламентиране на смесеното (държавно-общинско) финансиране и управление на публичните театрални институти**. Увеличаване делът на общинската подкрепа за разположените на тяхна територия театрални институти, като първа стъпка по пътя към децентрализацията на театралната дейност;

- Създаване на **система от алтернативни на източниците на финансова подкрепа за театралното изкуство чрез създаването на специализирани фондове, арт-лотария**, стимулиране на спонсорството и дарителството, чрез промени или цялостна преработка на Закона за меценатството.

Организационни инструменти:

- Създаване на **независим фонд за театър извън Министерство на културата**, който да подкрепя развитието на **неправителствения сектор** и да изпълнява заложената културна стратегия без политически натиск от властимащите.
- Подкрепа на част от **репертоарните театри с повече финансови и творчески ресурси** за поддържане на трупите и всички позиции за един репертоарен театър: режисьор, сценограф, драматург, музикален педагог и отделно постановъчен финансов ресурс, който ще им позволи **провеждането на заявената културна политика**.
- Обособяване на **продуциращи организации без трупите, програмиращи сцени и цялостен механизъм за мобилност на театралните продукти** в цялата страна и извън нея.
- **Специална подкрепа** за театри, неправителствени организации и неформални групи от артисти, които са формирали (или формират) свой **оригинален художествен профил и работят за установяване на иновативни практики** с принципно значение за развитието и модернизиранието на националния театрален език;
- Създаване на набор от програми с регулярни сесии за **проектно, програмно, структурно финансиране на неправителствени организации**, целящи развитието на иновативни методи и практики и интердисциплинарни подходи в театралната дейност. Осигуряване на средства за системно измерване на ефекта на тези програми;
- Създаване на **пространства и сцени за свободен театър и алтернативни изпълнителски форми** в София и страната. Осигуряване на **репетиционни**, както и възможност за наем на **базова техника и съоръжения** на преференциални цени за изработване на продукцията на неправителствения сектор и неформални трупите без сграда, изграждане на стабилна аудитория;
- Развитие и подкрепа на **съвременния танц като приоритет**, създаване на специализирани **сцени и изграждане на аудитория** за това изкуство;
- Диференцирана публична финансова подкрепа на театралните организации спрямо профила на театралния продукт (по-голямо подпомагане за създаване и разпространение на спектакли, които не са с чисто развлекателен характер). Извеждане на **художественото качество, креативността, иновативността и социалната значимост като основен критерий, определящ вида и размера на публичната подкрепа**;
- Стимулиране на организации и инициативи, които допринасят за изграждането на нови зрителски аудитории;
- Отделяне на разходите за поддръжка на сграда от продукционните разходи на държавните и общински културни институти.
- Подкрепа за създаването и работата на клон на **Международния театрален институт (ITI)** в България.

Стъпки за реализиране на нова политика към театъра:

В бъдещия Закон за сценичните изкуства следва да има ясно дефиниране на субектите на театрална дейност:

1. Репертоарни театри с трупите
2. Продуциращи организации
3. Програмиращи сцени
4. Неправителствени организации в областта на изкуството и културата.
5. Частни театри с комерсиална насоченост
6. Неформални трупите

7. Организации-посредници в театралната дейност (фестивали, културно мениджърски структури, продуцентски къщи, импресарски агенции и др.)

Разнообразието от различни по статут и профил театрални оператори предполага структурно разделяне на бюджета за театрална дейност, който се разпределя от Министерството на културата:

1. Финансиране на репертоарните театри и на други държавно подпомагани театрални субекти въз основа на годишен бюджет, формиран от численост на персонала, издръжка на материалната база и средства за постановъчни разходи.

2. Финансиране на театрална дейност, която се реализира от всички останали театрални субекти на базата на спечелена чрез конкурс субсидия .

Процентното съотношение от подкрепата на проекти спрямо структури, както и от „неправителствения“ спрямо „публичния“ сектор, трябва да бъде ясно посочено като дялове от общия държавен бюджет за дейност „театър“, както като размер за 2012, така и като целеположени нива към 2020 година. Делът за подкрепа на неправителствения сектор не може да бъде по-малък от 10 % от общата държавна субсидия за дейността.

Очаквани резултати от изпълнението на предвидените дейности;

- Повишаване качеството и разнообразието на театралния живот в страната;
- Оптимизиране на националната театрална мрежа и увеличаване на ефикасността от взаимодействията между различните ѝ агенти;
- Модерно и гъвкаво държавно финансиране на дейността, а не на институцията, на продукта, а не на опаковката, чрез поэтапното въвеждане на проектно-програмното субсидиране, което ще стане преобладаващо от началото на 2015 година;
- Подпомагане на широк кръг от субекти на театрална дейност с различен юридически статут, разнообразни творчески и организационни практики;
- Осезаема подкрепа на неправителствения сектор като алтернатива на традиционния театър и като обогатяване на националния театрален живот;
- Жанрово и стилово разнообразие на театралната продукция;
- Намаляване на миграцията на високо квалифицирани млади творци в чужбина и други сфери.
- прекратяване на „лошата практика“ за обезлюдяване от млади творци на театрите в провинцията;
- Децентрализация на театралната дейност;
- По-широко застъпване на образователния театър в различните му превъплъщения и развитието на нови публики от най-ранна възраст;
- Излизане на българския театър от „международна изолация“ и обвързването му с модерните тенденции в сценичните изкуства в Европа и света.

П.П. Голяма част от предложеният текст е обсъждан и работен от Работната група в Сектор „Театър“ в рамките на изработването на Национална културна стратегия съвместно с Министерство на културата и представители на граждански, общински и държавни културни организации. Планирано е работата на групата да продължи до края на октомври 2012г.